

Inhoud

Wat voorafging 9

Klein leven 13

Aan de rand van de afgrond 59

(Meisjes) vrouwen (mannen) 105

Astrologie en andere geloofssystemen 173

Openbaringen I 213

Iemand en ergens anders 255

Openbaringen II 305

Verantwoording en gebruikte literatuur 327

Dank 331

Uitgebreide inhoudsopgave 333

Wat voorafging

De mail bereikte me via via en ik heb hem nooit beantwoord. In de maanden die volgden veranderde de kwestie die werd opgeworpen in de mail in het waarom van mijn weerstand om iets terug te schrijven. Het ging weer eens over mezelf, al ging die mail dat ook, en daar ergens, tussen die twee zelve, was natuurlijk het antwoord op mijn vraag te vinden.

De mail kwam van de moeder van mijn eerste verkering - een woord dat koket klinkt uit de mond van een volwassene, maar we waren kinderen van een jaar of acht, er is op die leeftijd geen ander woord, althans dat was er toen niet. Ik herinner me dat ik mijn oog op hem had laten vallen, juist omdat hij niet een van het handjevol jongens was dat officieel door de meisjes in aanmerking werd genomen voor zoiets als verkering. Hij had een brillette met een dun stalen montuur en hij zong mooi, met een ijle, hoge meisjesstem. Tijdens de avondvierdaagse stopte ik een briefje in zijn hand.

Naar mijn idee duurde de verkering tamelijk lang, wat objectief gezien waarschijnlijk niet waar is. Het hoogtepunt vond plaats tijdens een uitstapje naar het zeeaquarium in Scheveningen, waar mijn vader ons mee naartoe nam. Zonder dat we elkaar durfden aan te kijken liepen we hand in hand over het strand. Het was en blijft groot, zoiets wordt niet minder, ook vijfentwintig jaar later niet. Dat ik er, totdat ik die mail ontving, al jaren niet meer aan had gedacht, betekende niet dat het geen plek had in mijn geheugen.

‘Ik maakte zo nu en dan een praatje met je moeder bij de schoolpoort,’ schreef de moeder van de jongen me vanuit een toekomst die ons allebei misschien minder ver van die schoolpoort vandaan had gevoerd dan we wilden geloven, ‘en op een dag ook met je vader. Jij kwam uit school, zag mij staan bij jouw vader en ver school je direct achter zijn lange lijf.’

Zo was het niet, zo herinner ik het me niet, dat was ik niet.

We denken dat we ernaar verlangen om gezien te worden, maar als het echt gebeurt komt het als een schok. Wat we eigenlijk willen is gezien worden zoals we onszelf zien op goede dagen. Het is een onuitstaanbaar idee dat anderen naar ons kijken zoals wij naar anderen kijken: meedogenloos, niet (altijd) omdat we dat willen zijn, maar simpelweg omdat we gewoon kijken en niet bezig zijn met het opvoeren van verzachtende omstandigheden.

Als ik mijn eigen kindertijd moet samenvatten in één beeld, dan is het dit: ik ben vier jaar oud en ga voor het eerst in mijn leven naar school. Mijn vader heeft me bij de hand, maar op de gang schud ik me al van hem los. Ik wil koste wat het kost alleen de deur van het klaslokaal door, ik ben nu hier, ik kan het zelf.

Dit is niet *een* waarheid over mezelf, maar *de* waarheid over mezelf. Het is niet overdreven om te zeggen dat alles in mezelf waar ik welwillend naar kijk terug te voeren is op dit ene moment. Ik wurmde mijn hand uit die van mijn vader – groot, droog, hobbelig litteken in de muis waar ooit een stuk glas zijn pees had door-kliefd – en maakte me los.

Het vernederende gebrek aan autonomie waar iedere kindertijd, ook de minst traumatiserende, door wordt gedefinieerd, compenseerde ik met een onverwoestbaar geloof ooit aan de overkant te raken. Al mijn fantasieën hadden te maken met onafhankelijkheid. Ik verlangde ernaar de hele dag boeken te kunnen lezen, 's ochtends nooit meer in mijn gedachten onderbroken te worden door de gejaagde energie van mijn overige gezinsleden, nooit meer verplicht te worden opgescheept met welke buurtkinderen of klasgenoten dan ook, onbeperkt kaasblokjes te kunnen eten, alle lakschoenen te bezitten die mijn moeder weigerde voor me te kopen (mijn ideeën van wat een volwassen leven inhield waren, kortom, tamelijk accuraat).

De crux is deze: ik kan niet tegelijk het meisje zijn dat de hand van haar vader wegduwt en het meisje dat zich achter hem ver-

schuilt. Ik kan het niet verdragen dat ik in het geheugen van iemand anders op die tweede manier besta.

Het probleem van ooit een kind te zijn geweest, is dat je er nooit werkelijk mee ophoudt. Misschien komt het omdat volwassenheid, hoe je het ook wendt of keert, toch een soort grap blijkt te zijn. De alwetendheid is uitgebleven, de autonomie niet absoluut. Vanaf de overkant lijkt het kind dat je was ineens de meest ware manifestatie van wie je ooit bent geweest, en hoewel je weet dat dit niet waar is, probeer je haar toch te vragen hoe het zit - het meisje dat je allang niet meer bent, en waarschijnlijk nooit bent geweest.

Zo stel ik me voor dat de kleine en minder kleine versie van mezelf met elkaar in de weer blijven, tot in lengte van dagen.

De brief van de moeder van mijn eerste verkering is inmiddels al meer dan twee jaar oud. Op een dag schrijf ik haar terug. Die dag zal even onverwacht komen als het inzicht dat ik nog altijd sta te schuilen achter het lange lijf van mijn vader, mijn afhankelijkheid omarm als iets wat me dierbaar is.

Klein leven

Zekerheid

Ik weet niet meer waarover we het hadden, maar in elk geval aten we stevige linzensoep en stukken artisaanaal brood met olijven. Het huis stond vol maar niet te vol met mensen, het haardvuur knapperde en niet voor het eerst bedacht ik dat goed gastvrouw-schap iets is wat je alleen van heel jongs af aan kunt leren en anders niet meer (net als leven, misschien).

Waarschijnlijk hadden we het over boeken, of Engeland, want mijn gesprekspartner verzuchtte dat hij het wel voor zich zag om als een soort Julian Barnes door het leven te gaan. Kalm en gedistingeerd, gearriveerd, consistent maar geen sáái oeuvre, mooie overhemden natuurlijk.

En een dooie vrouw, voegde ik eraan toe.

Ik keek de ruimte rond. Wanneer was iedereen veranderd van student in huurder of zelfs bezitter van complete appartementen? Sinds wanneer hadden we woonkamers met echte meubels, sierkussens, geschikte wijnglazen, kookboeken? Zulke ontwikkelingen hebben met geld te maken, dat begrijp ik ook wel. Maar ineens zijn de etentjes doordeweeks om halfelf afgelopen, drinken we hooguit drie glazen wijn en beschikt de gastvrouw over een vaatwasmachine.

Misschien is het een manier om de paniek te dempen. Als tiener wil je weten hoe seks voelt, daarna hoe liefde voelt, en op een gegeven moment zit je bij de psycholoog omdat je niet meer begrijpt wie je nu eigenlijk bent geworden. Waarom je problemen niet minder banaal zijn dan die van iemand anders. Of ja, problemen, hoor mij nu.

De roman *Het enige verhaal* van Julian Barnes begint met een vraag van de verteller aan de lezer: *Zou u liever meer liefhebben en meer lijden, of minder liefhebben en minder lijden?* Geen enkele twintiger zou voor de tweede optie kiezen, maar misschien komt

er een moment in ieders leven dat die vraag niet zozeer binair lijkt, als wel gradueel. Bovendien valt er zoveel niet te kiezen, zoals de verteller vlug genoeg opmerkt, en is de vraag dus in feite onzinnig.

Zelf heeft die verteller, zo blijkt, in het eerste deel van zijn volwassen leven vooral veel liefgehad en geleden. Daarna, en daarom, gaat hij over tot een leven van weinig emotionele pieken en dalen. Gelatenheid, rust: 'Naarmate hij ouder werd, kreeg zijn leven iets van een aangename sleur, met voldoende intermenselijk contact om hem overeind en bezig te houden, maar niet te storen.' Wat eens een nachtmerrie was, blijkt een paar decennia later de minst slechte van alle opties. (Voor de vrouw in dit liefdesverhaal is een dergelijke kalme waardigheid overigens weer eens niet weggelegd: zij verliest haar tanden, haar zelfrespect en, uiteindelijk, haar verstand.)

Julian Barnes kijkt me vanaf de achterflap scherpzinnig maar zachtmoedig aan. Het is de blik van een man die zelf ook wel weet dat hij op zijn tweeënzeventigste sexyer is dan hij was op zijn dertigste. Hij draagt een donkerblauwe spencer over een lichtblauw hemd. Er is weinig dat op dit moment nog grandioos zou kunnen mislukken; er is een overkant gehaald. Het leven heeft hem niet gespaard maar ook niet finaal gebroken. Dit is een man die zijn gezicht handmatig scheert, nooit uitslaapt, iedere hotelkamer even geruisloos verlaat als hij hem betreedt.

'Ik vouwde mijn overhemden op in de lengte, met de mouwen naar binnen. Ik rolde mijn sokken tot balletjes. Ik deed schoenspanners in mijn schoenen en stopte mijn schoenen in een speciale katoenen zak. Er is nooit een moment geweest waarin ik het inpakken van mijn koffer niet een van de mooiste dingen in het leven heb gevonden.' Aan het woord is Joost, in een verhaal van Joost de Vries, in het laatste (en laatste) nummer van *Das Magazin*. Hij bezichtigt te dure koophuizen in Amsterdam en denkt aan zijn oudste vriend, die als eerste van al zijn vrienden iets had wat leek op een solide leven (koopwoning met kookeiland, vrouw, kind, robotstofzuiger). En dat allemaal ook weer in no-time verloor.

Soms is een overkant alleen maar een façade, en blijkt de route heel anders te liggen.

De soep is opgegaan, het brood ook, en de gastvrouw is bang dat het te weinig was.

Meer liefhebben en lijden, of minder? Een zeurend dertigersstemmetje in mij rept de laatste tijd ineens over 'gezond'. Gezond liefhebben, gezond lijden. Maar wat maak ik mezelf eigenlijk wijs? En wat maakt het personage Joost zichzelf wijs als hij denkt: 'Ik blijf hetzelfde, niets raakt mij aan'?

Het was precies genoeg, zeg ik haar, en om halfelf zit ik op de fiets terug naar huis.

Geen betekenis

Ze had de planten online besteld. Het is idioot om planten online te bestellen, dat wist ze ook wel, maar het was een aanbieding en ze hadden er zo aantrekkelijk uitgezien - weelderig en diepgroen, een mini-jungle voor in de woonkamer, zuurstof. Die zien er nogal groot uit, zei ik. Je weet dat je dus met grote verdorde planten zit als je ze geen water geeft? Ik had al een en ander zien sterven in dat huis - op dat moment klampte een laatste vetplantje zich met zijn wortels vast aan het laatste kluitje verdroogde aarde in de pot.

Er zit iets gedecideerds in de manier waarop ze haar planten laat verpieteren; zoals ze ook gedecideerd een vliegtuig mist of haar auto op een verboden plek zet. Het is een vorm van protest tegen een wereld die haar voortdurend in het gareel probeert te krijgen. De boekhouder, de afwas, kleren aan en uit, droogrek, kinderspeelgoed, zand in het vloerkleed, harde schijf, verjaardagskaart, zorgverzekering, yoghurtvlekken: ik ken niemand die zo vecht tegen de krachten van het dagelijks leven als zij. Je zou kunnen zeggen dat zo iets onnodig enerverend is, maar dat geldt voor de meeste gevechten. Bovendien: zonder strijd geen persoonlijkheid, geen verliefdheid, geen seks, geen reden om op te staan (et cetera). Hoe dan ook: we wachtten op die internetplanten, zoals je altijd wacht tot de bel gaat en vreest dat je dan alsnog te laat bent.

Ondertussen lees ik korte verhalen van Maeve Brennan, een Ierse schrijfster wier werk wereldwijd op een bescheiden manier aan de vergetelheid wordt onttrokken. In Nederland verscheen onder de titel *De twaalfjarige bruiloft* een verzameling verhalen over kleine middenklassenlevens in een verstikkende voorstad van Dublin in de jaren vijftig. Hoofdpersoon van de eerste zes verhalen is Delia Bagot, getrouwd met Martin Bagot, moeder van

twee meisjes, ijverige huisvrouw. 'Delia had geen betekenis,' zal Martins zus na haar dood zeggen, en Martin, inmiddels zevenentachtig en ook stervende, zal dit beamen. De vaststelling is even waar als tragisch: Delia's leven is compleet verzwolgen door plichtplegingen, taakjes en een - door tijd, moraal en echtgenoot - opgelegd zwijgen. Maar Brennan is een meesterlijke stilist, die ons tegelijkertijd een blik gunt in het hoofd van deze verdrietige vrouw én daar een extra bewustzijn aan toevoegt - dat van het verhaal zelf. De zwijgzame vrouw wordt niet zozeer spraakzaam, als wel springlevend, en in al haar kleinheid toch ook weer groots.

In het beste verhaal gebeurt nog minder van betekenis dan in de rest van de verhalen: mevrouw Bagot wacht op een nieuwe sofa, die ergens op de dag aan huis wordt bezorgd. De sofa wordt inderdaad bezorgd, blijkt nog mooier dan in haar fantasie en wanneer haar dochters uit school komen testen ze hem uit. Dat is het. Niks voltrekt zich en alles voltrekt zich. Mevrouw Bagot kijkt naar de handpalmen van haar dochters en kan de liefde die ze voor hen voelt bijna niet verdragen; de hond strijkt langs haar benen om zich van haar aanwezigheid te verzekeren ('Verificatie, vergewissen, erkenning, en zwijgen', 'Bennie beleefde intens en nederig de volmaakte liefde'); ze staart tijdenlang naar de klok zonder dat ze in staat is haar gebruikelijke taken uit te voeren; schaamt zich voor haar opgewonden gepraat tegen de bezorger van dienst.

Maeve Brennan - geboren in 1917, uit ouders die vurig streden voor een onafhankelijke Ierse Republiek - had een leven dat in elk geval qua vormgeving niet radicaler kon verschillen dan dat van haar mevrouw Bagot. Vanaf haar zeventiende woonde ze in de vs, waar ze schreef voor *Harper's Bazaar* en *The New Yorker*. Na een kort maar desastreus huwelijk met de schrijver en journalist St. Clair McKelway, die dronkzuchtig en psychotisch was, zwierf ze van hotelkamer naar hotelkamer. Ze raakte zelf ook aan de drank, stak zich in de schulden, vergat wie ze was, en eindigde eenzaam in een verzorgingstehuis. ('De sofa zou een heel verschil maken', denkt mevrouw Bagot in een gemoedstoestand waarin de hoop niet van de wanhoop te onderscheiden is.)